27.4.2020

Diaarinumero
H 00258/20

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Viite Hallintovaliokunnan asiantuntijapyyntö 22.4.2020.

Asia Hallintovaliokunnan kokous 28.4.2020 klo 12:00, VNS 1/2020 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021 - 2024.

Julkisen talouden suunnitelmassa pidetään tärkeänä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua, korkeaa työllisyyttä ja kestävää julkista taloutta. Talouspolitiikan päämääränä on hyvinvoinnin lisääminen. Tässäkin kuvassa ja nykyinen epidemiatilanne huomioiden tuomioistuinten tarjoamat oikeuspalvelut pitää nykyistä selkeämmin nähdä vaikuttavuudeltaan merkittävänä vakauden ja yhteiskuntarauhan takaajana, minkä vuoksi tuomioistuinten toiminnalle on osoitettava riittävät määrärahat. Vain näin voidaan taata asianmukainen oikeusturvan saatavuus ja kohtuullinen oikeudenkäyntien kesto.

Pysyviä julkisen talouden menoja kehyskaudelle on arvioitu voitavan lisätä nykyisessä hidastuvan talouskasvunkin tilanteessa 1,4 mrd euroa. Panostukset kohdennetaan mm. sosiaaliturvaan, sosiaali- ja terveyspalveluihin, varhaiskasvatukseen, koulutukseen ja tutkimukseen sekä ympäristönsuojeluun ja ilmastopoliittisiin toimiin.

Tuomioistuinten riittävän suuruinen perusrahoitus on yhteiskunnallisesti tärkeä asia. Oikeusministeriön hallinnonalalla määrärahalisäys tekniseen kehykseen verrattuna on noin 20 miljoonaa euroa. Hallintotuomioistuimille kohdennetaan oleskelulupien määrän kasvusta aiheutuviin lisämenoihin 2,3 miljoonaan euroa kehyskaudella vuosittain. Kohdennus on hallintotuomioistuinten toimintakyvyn takaamiseksi olennainen myös nykyinen koronavirustilanne huomioiden, jotta käsittelyajat saadaan pidettyä edes jossain määrin kohtuullisella tasolla. Oleskelulupa-asioiden ohella odotettavissa on kasvua myös sosiaaliasioiden asiaryhmissä, kun valitukset toimeentulotukiasioissa, huostaanottoasioissa sekä hoitoon määräämistä koskevissa asioissa kasvavat valtiontalouden syöksyessä taantumaan.

Julkisen talouden suunnitelmassa on selkeä linjaus siitä, että rikosvastuun toteuttamiseksi ja rikosketjun toimintakyvyn parantamiseksi syyttäjälaitokselle, tuomioistuimille (siis yleisille tuomioistuimille), oikeusavulle ja Rikosseuraamuslaitokselle osoitetaan lisärahoitusta yhteensä 3,5 milj. euroa. Ajattelutapa on oikea – myös tuomioistuimet pitää ottaa osana rikosvastuun toteuttamisketjua huomioon. Tuomioistuimet ovat se varsinainen ja viimesijainen yhteiskunnallinen instituutio, jonka tehtävänä on taata kaikille yhteiskunnan jäsenille yhtäläinen oikeusturva.

Koronavirustilanteen vuoksi esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeudessa on jouduttu siirtämään keväältä 2020 noin 150 turvapaikka-asioiden suullista käsittelyä pidettäväksi syksyllä tai vuoden 2021 puolella. Käsittelytoimintaa hidastaa lisäksi siirtyminen uuteen asiankäsittelyjärjestelmä HAIPAan, jonka pilottiin Helsingin hallinto-oikeus on osallistunut. Uusien toimintatapojen opettelu sekä asianhallinnan toiminnan ongelmat ovat merkittävästi hidastaneet mm. kirjaamistoimintaa sekä esivalmistelua. On myös selvää, että kielteisistä turvapaikkapäätöksistä valitetaan hallinto-oikeuteen lähes aina. Käsittelyajat turvapaikka-asioissa tulevat siirrettyjen suullisten käsittelyiden vuoksi merkittävästi pitenemään nykyiselläkin henkilöstömäärällä, mikä käytännössä tarkoittaa myös vastaanottokustannusten nousua sisäministeriön hallinnonalalla. Esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeudessa on määräaikaista henkilöstöä jo lähes 50 henkeä, joista 18 määräaikaista tuomaria. Vakinaisia tuomareita on 70. Valtaosa määräaikaisista tuomareista on osoitettu turvapaikka- ja oleskelulupavalitusten käsittelyyn, jotta pystytään takaamaan nykyiset käsittelyajat erityisesti turvapaikka-asioissa. Tästä huolimatta ei ole vielä päästy tavoitekäsittelyaikana olevaan kuuteen kuukauteen. Nykyhetken keskimääräinen käsittelyaika on noin 8,7 kuukautta.

Vaikuttaa siltä, että turvapaikkavalitusten määrät on pysyvästi asettunut noin kaksinkertaiseksi verrattuna aikaan ennen turvapaikkaruuhkaa vuonna 2015. Samoin oleskelulupien määrä on kasvanut 112 prosentilla sitten vuoden 2019. Hallinto-oikeuksiin on ohjattu erilaisilla lainsäädäntöuudistuksilla yhä uusia asiaryhmiä, viimeisimpänä erilaisia hallinnollisia sanktioita. Myös hallinto-oikeuksille tulee osoittaa kehyksessä pysyvä lisämääräraha, jonka tulee kattaa useiden tuomarinvirkojen perustamisen. Vain näin voimme toteuttaa tuomioistuinlaitoksen visiota 2025 'Riippumaton tuomioistuinlaitos turvaa, että jokainen voi yhteiskunnassa luottaa oikeuksiensa toteutumiseen'.

Ylipäätään tärkeää on, että tuomioistuinlaitoksen menettelyjen ja resurssien vuosi- ja kehyssuunnittelua pystytään järkevästi tekemään, joten on ehdottoman välttämätöntä, että määritellään jälleen uudelleen myös tuomioistuinten pitkän tähtäimen tavoitetila ja visio. Koska tuomioistuinlaitos kuuluu yhteiskunnan perusrakenteisiin, myös sen kehittämislinjausten tulee tapahtua yhteiskunnallisesti laajalla pohjalla ja pitkäjänteisesti.

Erityisen tärkeää on, että vaikka taloudelliset reunaehdot myös tuomioistuinlaitoksen toiminnalle ovat tiukat, suunnittelun tulee kuitenkin aina lähteä aidosti yhteiskunnan jäsenten oikeusturvatarpeista ja vastata niihin asianmukaisesti.

Ylituomarin sijainen,
hallinto-oikeustuomari Olli Kurkela

HELSINGIN HALLINTO-OIKEUS
HELSINGFORS FÖRVALTNINGSDOMSTOL